

УДК 323.22-043.86(477.87)

DOI: 10.24144/2078-1431.2018.2(21).253-270

Юрій Мателешко,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних студій
та суспільних комунікацій
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПОЛІТИКА «М'ЯКОЇ СИЛИ» УГОРЩИНИ НА ЗАКАРПАТТІ: ЦІЛІ, СУБ'ЄКТИ, НАПРЯМИ

Політика «м'якої сили» Угорщини на Закарпатті носить системний характер та охоплює різні сфери впливу. Головним суб'єктом «м'якого» впливу сусідньої держави є її уряд та парламент, а об'єктами – угорськомовне та україномовне населення краю. Застосування Будапештом «м'якої сили» призводить до створення в окремому регіоні України ідентичності сусідньої держави, що за певних зовнішньополітичних обставин може спричинити деструктивні для нашої країни наслідки.

Ключові слова: політика, «м'яка сила», Угорщина, Закарпаття, Україна.

The policy of «soft power» of Hungary in Transcarpathia is systemic and purposeful. The main objectives of the «soft» influence of Budapest are: creating an attractive image of Hungary, strengthening the unity of the Hungarian nation, providing autonomy to Transcarpathia, using the loyal population as an electorate to support the ruling party, forming a reserve of labor and intellectual resources, etc. The main subjects of the «soft power» of Budapest are: public

authorities (government and parliament) of Hungary, Hungarian diplomatic (consular) institutions, state and non-state funds, public organizations and parties, Hungarian educational institutions. The object of the «soft» policy of Hungary is the Hungarian-speaking and Ukrainian-speaking population of Transcarpathia. The main directions of Hungary's «soft power» are: the dissemination of Hungarian citizenship, humanitarian (educational and cultural), economic (financial support), information (the dissemination of certain ideas and views). The result of the «soft power» of Budapest is the creation of the identity of the neighboring state in the separate region of Ukraine. Under certain foreign policy circumstances, this can have destructive consequences for our state.

Keywords: *politics, «soft power», Hungary, Transcarpathia, Ukraine.*

Починаючи з 1991 р. Угорщина проводить на Закарпатті цілеспрямовану політику, яку в сучасній науці прийнято називати «м'якою силою» («soft power»). Остання традиційно розглядається як форма впливу суб'єкта політичної, перш за все державної, влади без застосування воєнного або економічного примусу для зміни дій інших суб'єктів з метою досягнення певних, як правило, зовнішньополітичних цілей. Складовими «м'якої сили» є різноманітні засоби, які сприяють створенню привабливого іміджу однієї держави серед громадян іншої.

Широке використання «м'яких» методів у зовнішній політиці, які вимагають значних фінансових витрат, характерне перш за все для високорозвинених та впливових держав Західної Європи та Північної Америки. Менші країни в силу обмеженості своїх ресурсів не здатні ефективно застосовувати «м'яку силу» у значних масштабах, тому використання ними останньої, як правило, обмежується

певним невеликим регіоном. Можна погодитись з Р.Мусіною, що, не маючи значної політичної ваги в рамках Євросоюзу, позбавлена можливості використання «жорсткої сили», Угорщина активно застосовує інструменти «м'якої сили» як для просування своїх інтересів, так і для протистояння спробам тиску ззовні [3, с. 195; 4, с. 248].

Наскільки успішним є проведення Угорщиною обраного курсу використання «м'якого» впливу, дозволяє судити рейтинг лондонського PR агентства PORTLAND. Останнє у 2018 р. оприлюднило список країн-лідерів The Soft Power 30, в якому Угорщина зайняла 25 місце, випередивши Китай та Росію [15].

Мета нашого дослідження – на основі теоретичних підходів у рамках концепції «м'якої сили» з'ясувати цілі, напрями та особливості використання Угорщиною засобів «м'якого» впливу на території Закарпаття, а також визначити суб'єктів та об'єктів цього впливу. Ця проблема ще не була об'єктом окремого наукового дослідження у вітчизняній науці, хоча окремі її аспекти розглядалися у засобах масової інформації.

Можна виділити такі цілі «м'якої» політики Будапешта на території Закарпаття:

- створити максимально привабливий імідж Угорщини серед населення краю, як угорськомовного, так і україномовного;
- посилити єдність угорської нації за рахунок різноманітної (політичної, економічної, культурно-освітньої тощо) підтримки закордонних угорців;
- надати автономію Закарпаттю (в першу чергу тим районам області, де компактно проживає угорське населення);

- забезпечити підтримку національної ідентичності та громадянської єдності всередині країни;
- сформуванню резерву трудових та інтелектуальних ресурсів, які могли б компенсувати нестачу кадрів у різних галузях народного господарства Угорщини;
- використати лояльне до себе населення як електорат для підтримки правлячої партії (сьогодні нею є Фідес) на виборах.

Об'єктами політики «м'якої сили» Угорщини є як угорськомовне, так і україномовне населення Закарпаття. Головними суб'єктами «м'якого» впливу Будапешта є: 1) органи державної влади (уряд та парламент) Угорщини; 2) угорські дипломатичні (консульські) установи; 3) державні та недержавні фонди; 4) громадські організації та партії; 5) угорськомовні навчальні заклади.

У кінці 2011 р. приймається нова стратегія національної політики під назвою «Угорська національна політика. Рамки стратегії національної політики». Головною метою останньої визначено збільшення чисельності угорської громади у регіонах її компактного проживання в сусідніх державах. До чинників, які мають сприяти цьому процесу, належать: комплексний розвиток територій, на яких компактно проживають закордонні угорці, їх фінансово-економічна та юридична підтримка, духовний розвиток тощо [9].

Всеосяжна підтримка закордонних угорців була закріплена і в новій Конституції 2012 р.: «Угорщина, з урахуванням єдності всієї угорської нації, несе відповідальність за долю угорців, які живуть за її межами, сприяє збереженню та розвитку їх спільнот, підтримує їх прагнення, спрямовані на збереження угорського ідентитету, здійснення індивідуальних і колективних прав, створення громадських органів самоврядування, благополуччя на

батьківщині, а також сприяє їх співпраці один з одним і з Угорщиною» [13].

Також була сформована система державних органів, які займаються політикою підтримки угорської меншини за кордоном. Координуючу роль у цьому процесі відіграють два дорадчі органи: Форум угорських представників Карпатського регіону (відповідає за визначення стратегічних напрямів розвитку політики підтримки закордонних угорців) при парламенті та Угорські постійні збори (надають рекомендації з практичної реалізації цієї політики) при уряді. Додатково створюється Парламентська комісія з національної єдності, головним завданням якої є вивчення, оцінка й просування законодавчих ініціатив у сфері допомоги закордонним угорцям, а також Міжвідомча комісія з питань національної політики, на яку покладено завдання узгодження діяльності окремих міністерств і відомств з цього питання. [9].

Стратегічна мета владних еліт Будапешта – надання автономії та подвійного громадянства угорцям Закарпаття. Про це, зокрема, неодноразово заявляли найвищі посадові особи сусідньої держави. Так, у березні 2014 р. прем'єр-міністр Угорщини В.Орбан, виступаючи в парламенті, заявив: «Ми розглядаємо угорське питання як європейське питання. Угорці, які живуть в Карпатському регіоні, мають право на подвійне громадянство, на національну спільність і на автономію» [7, с. 301]. У березні 2017 р. віце-прем'єр Угорщини Ж.Шем'єн виступив із такою заявою: «... Виживання угорців, які проживають за кордоном, залежить від того, чи зможуть вони досягти успіху, рухаючись у напрямі досягнення автономії» [14].

Важливу роль у реалізації політики поширення угорського громадянства відіграють консульські установи, які

діють на території Закарпаття. 19 вересня 2018 р. Укрінформ показав відео, таємно зняте в консульстві Угорщини у Берегові, на якому громадяни України присягають на вірність сусідній державі. Причому процедура прийняття громадянства супроводжується інструкцією від угорських дипломатів не повідомляти про це українській владі: «Приховуйте від державних структур України факт отримання угорського громадянства». Цей інцидент спровокував дипломатичний скандал, у результаті якого були вислані відповідно угорський (з Берегова) та український (з Будапешта) дипломати. Очевидно, що події в угорському консульстві не мали одиничний характер, а були частиною добре налагодженої системи поширення угорського громадянства серед населення іноземної держави.

З метою забезпечення єдиної системи фінансування програм з підтримки закордонних угорських організацій був заснований фонд «Габора Бетлена», який очолив віцепрем'єр-міністр з питань національної політики та справ церкви. Останній розподіляє усі державні кошти, які виділяються на підтримку закордонної угорськомовної громади [9]. Під егідою уряду функціонує також фонд «Друзі Угорщини», який ставить завдання зміцнення національної ідентичності угорської діаспори [7, с. 301]. Слід виділити і благодійний фонд «Закарпатський центр економічного розвитку «Еган Еде»», керівником якого є В.Брензович, очільник Партії угорців України (КМКС). Згадана організація фінансується урядом Угорщини, який для цього виділив близько 100 млн євро. Усього фінансовою допомогою фонду вже охоплено понад 20 тисяч угорськомовних мешканців краю [1].

На Закарпатті діють кілька десятків угорських громадських організацій, серед яких найбільш чисельними є

Товариство угорської культури Закарпаття (22 тисячі членів; знаходиться під патронатом партії Фідес), Демократична спілка угорців України (10 тисяч членів; зорієнтована на опозиційну Угорську соціалістичну партію), Форум угорських організацій Закарпаття (10 тисяч членів), Товариство угорської інтелігенції Закарпаття (1500 членів), Закарпатське угорськомовне педагогічне товариство (1200 членів) та ін. [7, с. 300]. Слід відмітити, що діяльність деяких угорських товариств не обмежується суто громадською практикою, а іноді набуває політичного характеру. Так, 28 березня 2014 р. більше 40 громадських організацій почали збір підписів під зверненням до Верховної Ради України про «забезпечення культурної та регіональної автономії» для угорців. 4 грудня 2016 р. представники організації «Угорська громада Закарпаття» запропонували Президенту України П.Порошенку укласти спеціальний договір про розмежування повноважень, який «дозволить угорському населенню гідно жити в Україні».

Крім громадських організацій, на Закарпатті проявляють активність як загальноугорські (Фідес, Йоббік), так і українські угорські (Партія угорців України, Демократична партія угорців України) партії. Та якщо правляча національно-консервативна партія Фідес має змогу здійснювати вплив через урядові структури, то радикально-націоналістичний Йоббік застосовує дещо іншу тактику. Так, протягом 2010-2014 рр. у Берегові функціонував офіс євродепутата від партії Йоббік Б.Ковача. На його основі було створено філію партії – Йоббік Закарпаття. Робота останньої супроводжувалася діяльністю благодійного фонду «Приймальня незалежного депутата Європейського парламенту», який здійснював допомогу в освітній, культурній, економічній та соціальній сферах життя угорців

України і сприяв оформленню документів на подвійне громадянство. Діяльність згаданих структур була припинена у березні 2014 р. під тиском української влади. За результатами виборів до Закарпатської обласної ради 2015 р. Партія угорців України (КМКС) отримала 8,6 % голосів виборців (4-те місце) та 8 депутатських мандатів, у тому числі посаду першого заступника голови ради.

У вересні 2017 р. на Закарпатті, у межах якого проживає близько 150 тисяч угорців, 16 тисяч учнів навчалися в 71 угорській школі, де викладання з першого по випускний клас ведеться винятково угорською мовою [10]. Крім того, в Закарпатському угорському інституті імені Ф.Ракоці II у Берегові та Українсько-угорському навчально-науковому інституті Ужгородського національного університету можна отримати вищу освіту угорською мовою. Все це, разом з іншими факторами, призвело до того, що десятки тисяч громадян України абсолютно не володіють державною мовою (це засвідчують і результати ЗНО з української мови та літератури). Очевидно, що Угорщина зацікавлена в такій ситуації, свідченням чого є її жорстка реакція на прийняття закону про освіту 2017 р., в якому передбачено навчання дітей нацменшин з 5-го класу українською мовою (зі збереженням викладання окремих дисциплін мовами національних меншин). Крім гучних заяв, у яких звучали погрози заблокувати європейський та євроатлантичний курс України, сусідня держава вдалася і до практичних кроків, блокуючи засідання Комісії Україна–НАТО. Слід відмітити, що жорсткою і часто необґрунтованою критикою займаються не лише представники угорської центральної влади. Так, у жовтні 2018 р. ректор згаданого угорського інституту ім. Ф.Ракоці І.Орос, перебуваючи в Будапешті, заявила, що сьогодні угорців в Україні утискають комуністично-

фашистськими методами (шляхом руйнування історичних пам'яток, меморіальних дошок, утисків угорської мови, заборони подвійного громадянства тощо) [6].

Головними напрямками «м'якої сили» Будапешта на Закарпатті є: 1) поширення громадянства Угорщини шляхом роздачі угорських паспортів; 2) гуманітарний (освітньо-культурний); 3) економічний (фінансова підтримка різноманітних проєктів); 4) інформаційний напрям (поширення тих чи інших ідей, образів та поглядів).

З 1 січня 2011 р. набули чинності поправки до угорського закону про громадянство, які значно спростили умови отримання паспорта сусідньої держави. Зокрема, скасовується вимога обов'язкового проживання і доходу в Угорщині, якщо знання угорської мови було перевірено і якимось чином встановлено. Щодо угорського походження, то доведення його не вимагає особливих зусиль, у тому числі й для неетнічних угорців. Кожна людина, яка є нащадком особи, що була громадянином Угорщини до 1920 р. або в період між 1941 і 1945 рр., може подати заяву на отримання угорського паспорта. Разом зі спрощенням процедури набуття громадянства шляхом натуралізації поправки також закріпили визнання Угорщиною подвійного громадянства [12]. Таким чином, закон 2011 р. дозволяє всім застосовувати спрощену натуралізацію, якщо вони зможуть довести знання угорської мови і надати докази угорського походження. На практиці це означає, що кожен корінний закарпатець (у т.ч. етнічний українець) може отримати громадянство сусідньої держави.

Справжнім стимулом для набуття громадянства Угорщини є не стільки спрощені умови його отримання, а ті широкі можливості, які надає угорський закордонний паспорт *Útlevel*. Останній посідає високу сходинку у

світовому рейтингу сили паспортів і дає його власнику право: безвізової поїздки до США, вільного працевлаштування у більшості країн ЄС, оформлення офіційної прописки в Угорщині задля отримання соціальних виплат, голосування на угорських виборах та ін. [8].

Слід відмітити, що масовій паспортизації, яка почалась з 2011 р., сприяє також недосконалість українського законодавства. Хоча стаття 19 закону України про громадянство передбачає втрату українського громадянства при добровільному набутті іноземного [2], але ця процедура чітко не прописана.

Про масштаби паспортизації можна судити із заяв урядовців. Так, відповідальний за національну політику в угорському уряді А.-Я.Потапі повідомив, що станом на лютий 2015 р. майже 94 тис. закарпатців отримали громадянство Угорщини за спрощеною процедурою. Крім того, станом на серпень 2015 р. з України надійшло 124 тисячі заявок на угорське громадянство [8]. У квітні 2018 р. заступник глави українського МЗС В.Боднар заявив, що Угорщина роздала на Закарпатті понад 100 тисяч паспортів до введення безвізового режиму України з ЄС [11].

Час від часу наявність угорських паспортів фіксують і в представників органів місцевого самоврядування та чиновників. Щодо останніх, то вітчизняне законодавство (ст. 19 Закону України «Про державну службу») прямо забороняє для державних службовців наявність громадянства іншої країни. Так, у 2016 р. Г.Москаль зобов'язав звільнити з посади начальника управління освіти, молоді та спорту Берегівської РДА В.Лендела, який під час перебування на державній службі отримав громадянство Угорщини. За неофіційними даними, у 2017 р. через наявність подвійного громадянства подав у відставку заступник мера Чопа О.Балог.

Гуманітарний (освітньо-культурний) напрям «М'якого» впливу Будапешта полягає у фінансуванні навчальних закладів, освітніх програм, наукових проектів, стажувань, а також у відстоюванні права закордонних угорців навчатися винятково їх рідною мовою.

В освітній сфері Угорщина інвестує у підтримку діючих та створення нових угорськомовних дитячих садків, шкіл та вищих навчальних закладів. Одна з найбільших таких інвестицій мала місце у 2013 р., коли уряд сусідньої держави виділив з резервного фонду одноразову допомогу у розмірі 500 млн форинтів (1,64 млн євро) для реконструкції та забезпечення діяльності Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II [9]. Останній за підтримки Будапешта організовує безкоштовні курси з вивчення угорської мови, які у 2016 р. були відкриті у 52-х населених пунктах Закарпаття [5]. Хоча представники інституту зазначають, що більша частина людей хоче вивчити угорську мову з туристичною метою чи з причин лікування або ведення бізнесу, все ж за неофіційними даними справжня мета більшості (а це переважно українці) – отримання угорського паспорта. І про це добре відомо організаторам та спонсорам цих курсів.

Додатково існують спеціальні програми, в рамках яких здійснюється фінансування різноманітних просвітницьких та освітніх проектів для закордонних угорців. Так, у 2017 р. в рамках програми «За угорську культуру та освіту» на Закарпаття було виділено 34 млн форинтів [9].

Угорський уряд також впливає на економічну сферу, підтримуючи приватний бізнес на Закарпатті та виділяючи пільгові кредити на розвиток етнічного сектора економіки краю. У 2014 р. для Закарпаття була розроблена економічна програма «План економічного розвитку ім. Егана Еде» з бюджетом 32 млрд форинтів (104 млн євро), які виділялися з

держбюджету Угорщини протягом 2016-2018 рр. Ці кошти призначені для розвитку сільського господарства, туризму, а також малих і середніх підприємств Закарпаття. Щороку уряд Угорщини також впроваджує профільні програми розвитку: «2016 рік – рік молодих підприємців із числа закордонних угорців», «2017 рік – рік сімейного бізнесу закордонних угорців» та ін. [9]. Досить часто угорські вчителі та лікарі з прикордонних населених пунктів отримують грошові подарунки.

Інформаційний напрям «м'якого» впливу Угорщини полягає у створенні її привабливого образу та поширенні останнього серед населення краю через ЗМІ. Крім висвітлення різноманітних заходів підтримки закордонних угорців (в т.ч. вищеперелічених), позитивне сприйняття сусідньої країни також часто досягається за рахунок жорсткої критики української влади як з боку високопосадовців Будапешта, так і з боку місцевих представників угорської громади. Слід відмітити, що доволі часто поширюються ідеї, які збігаються з позицією Росії щодо ситуації в Україні (кричуще порушення прав національних меншин через українізацію, фашистсько-націоналістичні методи управління, неможливість інтеграції до ЄС та НАТО тощо). Потрібно додати, що Угорщина найактивніше з усіх членів ЄС критикує європейську політику санкцій щодо РФ та виступає за їх відміну.

Отже, політика «м'якої сили» Угорщини на Закарпатті має системний та всеосяжний характер, охоплюючи різноманітні сфери впливу. Головним наслідком цієї політики є те, що лояльність закарпатців, і не лише угорськомовних, до сусідньої держави стає набагато більшою, ніж до країни проживання. Фактично в окремому регіоні України створюється ідентичність сусідньої держави. Кінцеві

наслідки цього процесу важко передбачити. За аналогією з Кримом, Косово та іншими регіонами, де за допомогою сусідніх держав конструювалася певна ідентичність, можна припустити, що за певних зовнішньополітичних обставин територія краю (або її частина) може бути відібрана від України, навіть шляхом демократичних процедур. Керівництво нашої держави у вирішенні цієї проблеми може піти двома шляхами. Перший полягає у використанні жорстких, заборонних методів щодо впливу сусідньої країни. Однак така тактика може остаточно перекреслити нам шлях до ЄС і НАТО, ізолювати нашу державу від міжнародного співтовариства, а також спричинити затяжні внутрішні конфлікти. Тому найбільш ефективним методом вбачається застосування власної «м'якої сили», використовуючи ті ж самі методи, що й сусідня Угорщина, але вже щодо власних громадян. Звичайно, що дієвість такої політики, яка вимагає залучення значних фінансових ресурсів, залежатиме від ефективності проведення соціально-економічних та політичних перетворень в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаврош О. Непомітна мадяризація? // Закарпаття онлайн. 2018. 10 квітня. URL: <https://zakarpattya.net.ua/Blogs/180438-Непомитna-madiaryzatsiia> (дата звернення: 07.11.2018).
2. Закон України «Про громадянство України» // Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14> (дата звернення: 12.11.2018).
3. Мусина Р.И. Особенности проявления «мягкой силы» во внешней политике Венгрии // 25 лет внешней политике России: сб. материалов X Конвента РАМИ (Москва,

8-9 декабля 2016 г.). В 5 т. Москва: МГИМО-Університет, 2017. Т. 2: Россия и современный мир: политика и безопасность. В 2 ч. Ч. 2. С. 181-200.

4. Мусина Р.И. Политика Венгрии в сфере образования как инструмент «мягкой силы» // Образование и наука: современные тренды: коллективная монография. – Чебоксары: ЦНС «Интерактив плюс», 2018. С. 248-255.

5. Програма вивчення угорської мови на Закарпатті користується великим успіхом // Офіційний сайт Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II. 2016. 15 грудня. URL: <http://kmf.uz.ua/uk/prohramavuvchennya-uhorskoj-movy-na-zakarpatti-korystuyetsya-velykum-uspikom/> (дата звернення: 15.11.2018).

6. Промова Ілдіки Орос у Будапешті в рамках відзначення річниці антирадянської революції 1956 року // Офіційний сайт Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II. 2018. 26 жовтня. URL: <http://kmf.uz.ua/uk/промова-ілдіки-орос-у-будапешті-в-рамк/> (дата звернення: 15.11.2018).

7. Рябінін Є.В. Екзогенні чинники впливу на посилення етносепаратистських процесів в Україні // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2016. Вип. 16. С. 299-307.

8. Тужанський Д. 100 тисяч вірних Угорщині: історія та приховані деталі паспортного скандалу на Закарпатті // Європейська правда. 2018. 20 вересня. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/09/20/7087153/> (дата звернення: 02.11.2018).

9. «Угорське» Закарпаття: реалістичні передчуття чи перебільшені очікування // Західний інформаційний фронт. 2017. 27 травня. URL: <https://zahidfront.com.ua/news/Ugorske->

Zakarpattya-realistichni-peredchuttya-chi-perebilsheni-ochikuvannya.html (дата звернення: 02.11.2018).

10. Угорською мовою на Закарпатті вчать 16 тис. дітей у 71 школі // Mukachevo.net. 2017. 4 жовтня. URL: <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/271254> (дата звернення: 10.11.2018).

11. Угорщина роздала на Закарпатті понад 100 тисяч паспортів до введення безвізового режиму України з ЄС, – заступник глави МЗС Боднар // Цензор.НЕТ. 2018. 21 квітня. URL: <https://ua.censor.net.ua/n3062581> (дата звернення: 03.11.2018).

12. 2010. évi XLIV. Törvény a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról. URL: <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000044.TV> (дата звернення: 08.11.2018).

13. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25). URL: http://www.kormany.hu/download/a/21/00000/Magyarország_Alaptörvénye.pdf (дата звернення: 14.11.2018).

14. Semjén: Az autonómia nemcsak cél, jövőkép is // Hír TV. 2017. Március 21. URL: https://hirtv.hu/ahirtvhirei_adattar/semjen-az-autonomia-nemcsak-cel-hanem-jovokep-is-1391076 (дата звернення: 14.11.2018).

15. The Soft Power 30. URL: <https://softpower30.com/> (дата звернення: 12.11.2018).

REFERENCES

1. Havrosh, O. (2018) *Nepomitna madiaryzatsiia? [Inconspicuous Magyarization?]*. Zakarpattia onlain. Retrieved from <https://zakarpatty.net.ua/Blogs/180438-Nepomitna-madiaryzatsiia>
2. Zakon Ukrainy «Pro hromadianstvo Ukrainy» [*Law of Ukraine «On the citizenship of Ukraine»*]. Ofitsiyni sait Verkhovnoi Rady Ukrainy. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>
3. Musina, R.I. (2017) *Osobennosti proyavleniya «myagkoj sily» vo vneshnej politike Vengrii [Features of the manifestation of «soft power» in the foreign policy of Hungary]* // 25 let vneshnej politike Rossii: sb. materialov X Konventa RAMI, 181-200.
4. Musina, R.I. (2018) *Politika Vengrii v sfere obrazovaniya kak instrument «myagkoj sily» [Hungary's educational policy as a tool of «soft power»]* // *Obrazovanie i nauka: sovremennye trendy: kollektivnaya monografiya*, 248-255.
5. *Prohrama vyvchennia uhorskoj movy na Zakarpatti korystuietsia velykym uspihom (2016) [The program of study Hungarian in Transcarpathia is a great success]*. Ofitsiyni sait Zakarpatskoho uhorskoho instytutu im. Ferentsa Rakotsi II. Retrieved from <http://kmf.uz.ua/uk/prohrama-vyvchennya-uhorskoyi-movy-na-zakarpatti-korystuyetsya-velykym-uspikom/>
6. *Promova Ildiky Oros u Budapeshti v ramkakh vidznachennia richnytsi antyradianskoi revoliutsii 1956 roku (2018) [Ildika Oros's speech in Budapest in commemoration of the anniversary of the 1956 anti-Soviet revolution]*. Ofitsiyni sait Zakarpatskoho uhorskoho instytutu im. Ferentsa Rakotsi II. Retrieved from <http://kmf.uz.ua/uk/promova-ildiki-oros-u-budapeshti-v-ramk/>

7. Riabinin, Ye.V. (2016) Ekzohenni chynnyky vplyvu na posylennia etnoseparatystykykh protsesiv v Ukraini [*Exogenous factors of influence to the strengthening of ethno-separatist processes in Ukraine*]. Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Istorii. Politolohii. 299-307.
8. Tuzhanskyi, D. (2018) 100 tysiach virnykh Uhorshchyni: istoriia ta prykhovani detali pasportnoho skandalu na Zakarpatti [*100 000 faithfuls to Hungary: the history and hidden details of the passport scandal in Transcarpathia*]. Yevropeiska pravda. Retrieved from <https://www.euointegration.com.ua/articles/2018/09/20/7087153/>
9. «Uhorske» Zakarpattia: realistychni peredchuttia chy perebilsheni ochikuvannia (2017) [*«Hungarian» Transcarpathia: realistic presentiments or exaggerated expectations*]. Zakhidnyi informatsiinyi front. Retrieved from <https://zahidfront.com.ua/news/Ugorske-Zakarpattya-realisticzni-peredchuttya-chi-perebilsheni-ochikuvannya.html>
10. Uhorskoiu movoiu na Zakarpatti vchatsia 16 tys. ditei u 71 shkoli (2017) [*16 thousand children in 71 schools study in Hungarian in Transcarpathia*]. Mukachevo.net. Retrieved from <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/271254>
11. Uhorshchyna rozdala na Zakarpatti ponad 100 tysiach pasportiv do vvedennia bezvizovoho rezhymu Ukrainy z YeS, – zastupnyk hlavy MZS Bodnar (2018) [*Hungary distributed over 100 000 passports in Transcarpathia to the introduction of the visa-free regime of Ukraine with the EU, – Deputy Foreign Minister Bodnar*] // Tsenzor.NET. Retrieved from <https://ua.censor.net.ua/n3062581>
12. 2010. évi XLIV. Törvény a magyar állampolgárságról szóló 1993. évi LV. törvény módosításáról [2010. XLIV. *Law on Hungarian Citizenship 1993. LV amendment to the law*]. Retrieved from <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000044.TV>

13. Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25) [*Basic Law of Hungary (April 25, 2011)*]. Retrieved from [http://www.kormany.hu/download/a/21/00000/Magyarország Alaptörvénye.pdf](http://www.kormany.hu/download/a/21/00000/Magyarország_Alaptörvénye.pdf)

14. Semjén: Az autonómia nemcsak cél, jövőkép is (2017) [*Semjén: Autonomy is not only a goal, a vision as well*]. Hír TV. Retrieved from https://hirtv.hu/ahirtvhirei_adattar/semjen-az-autonomia-nemcsak-cel-hanem-jovokep-is-1391076

15. The Soft Power 30. Retrieved from <https://softpower30.com/>